

Særnummer 17, December 2013

Stiftet onsdag den 12. juni 2008

Foreningen Svend Gønge

Pro honore patriae

Storhed og Fald

af Andreas Ørskov-Lindhardt

Foreningen Svend Gønge

Møllergaarden 3,
4750 Lundby
Tlf.: 6130 1004

goenge@lundbyweb.dk

www.svvsogne.dk

Bestyrelse:

Formand:

Peter Sten Hansen

Næstformand:

Birgit Rasmussen

Kasserer:

Jens Hallqvist

Sekretær:

Jens Beck

Bestyrelsesmedlem:

Gunnar Stobbe

Redaktionsudvalg:

Peter Sten Hansen

(ansvh),

Birgit Rasmussen,

Jens Halqvist

Gunnar Stobbe,

Jens Beck.

svendgoengepoulsen@gmail.com

[Oversigt over FSGs
ambassadører:](#)

Retshistoriker Andreas Ørskov-Lindhardt har forsket i "Den Kaj Lykke'ske proces", hvor adelsmanden Kaj Lykke i 1661 blev dømt for majestætsfornærmelse. Her bringes et kort uddrag af hans arbejde, som har været publiceret i Slægtsgårdsforeningens medlemsblad.

Den navnkundige Kaj Lykke og hans slægt

Ofte har spørgsmålet om hvad der reelt set foranledigede processen mod den stenrige adelsmand - Kaj Lykke i absolutismens (enevældens) tidligste periode, været diskuteret blandt retshistorikere. Ser man processuelt på spørgsmålet er sagens genstand et famøst kærlighedsbrev fra foråret 1656. Det har været den gængse opfattelse blandt mange at man, ved i stedet at lægge en politisk vinkel til grund, antager at det hele var en reel skræmmekampagne", der blev iværksat for at demonstrere den nyligt indførte absolutismes uindskrænkede magt i praksis. Om dette er der ingen tvivl at spore, men hvorfor valgte man netop at bruge Kaj Lykke til formålet?

Man ved ikke præcis hvornår Kaj Lykke blev født, men på en skønsommæssig vurdering, og sammenlignet med hvad der oplyses i kilderne, angives hans fødselsår til 1625 eller deromkring. Hvad man ved om hans opvækst og tidligste ungdom er meget begrænset - "Indtil året 1661, da Kaj Lykkes ulykke gav hans navn en historisk betydning, var han temmelig ubekendt; i alt fald er de efterretninger, der haves om hans tidligere Liv, meget sparsomme, som O.F.C. Rasmussen udtrykker det.

Kaj Lykke var ejer af det fynske Rantzausholm - det nuværende Brahetrolleborg ved Korinth, der ganske var hans foretrukne sæde - hvor han levede et muntert ungkaleliv, drog mange gæster ril huse og knyttede intime forbindelser med de på gården tjenende piger. Ved sin fars død i 1655 arvede Kaj Lykke blandt mange andre besiddelser Gisselfeld. Derudover ejede Lykke tillige en del besiddelser på Fyn og i Jylland.

Foto 1

Kaj Lykke var grundet sin høje sociale status en agtet person, og slægten generelt var yderst velset. Han blev regnet for at være den rigeste herremand i landet, med 15 herresæder i sin besiddelse. I 16 års alderen blev han, som adelens tradition foreskrev, sendt på en dannelsesrejse rundt i Europa. Rejsen sluttede med et studieophold ved universitetet Padua i Italien, og efter godt 5 års rejse, vendte han hjem til Danmark. I sine unge år gjorde han tjeneste ved Christian IV's hof - fra 7. maj 1645 som hofjunker og året efter, den 21. august 1646 udnævntes han til kammerjunker. I Christian IV's tjeneste påkaldte han sig monarkens ugunst - hvilket i øvrigt eftersigende var let, og blev afskediget fra hofjungen kort før kongens død i 1648.

Som en af landets rigeste adelsmand skulle man anse ham for værende standsmæssig sikret og så højt placeret i hierarkiet, at enhver tanke om at styrte ham forekom som værende det rene nonsens.

Foto 2

Kaj Lykkes fald - processens forspil

Det der gjorde Kaj Lykke til et, om man så må sige, "let offer" for absolutismens reformer blev "kødets lyst" og hans skæbne blev indirekte, at han var en libertiner, således som almuen ville vide at "Enhver skøn Jomfrue hun ønsker sig, Gud give Kaj Lykke vilde have mig". Også hans ydre skulle angiveligt have overgået enhver efter datidens forhold. Casper Peter Rothe fremkom i sit skrift med en karakteristik af Lykkes ydre og fortæller at hans "Ansigt med øvrige legemers Skabning var dejlig og meget vel dannet". Rothe fortsætter: "Men som han selv var et deyligt Mandfolk, så var det og hans Hoved-Lyde, at han alt for vel kunne lide deylige Fruentimmer. Saadan hans Tømme-løse Begierlighed blev hans ulykke; da han i Frue Øllegaard Gyldenstierne havde faaet en dydig Ægte-Felle, kunde han ey lade sig nøye med hende, men gik bestandig uden om". Det var almindeligt kendt at Lykke havde et enormt seksuelt behov og stod i intimere forhold til flere af sine tjenestepiger. Pige-kammeret på Rantzausholm lå angiveligt meget nær Lykkes sovegemak. Kongelig Ordenshistoriograf, dr. phil. Louis Bobé fortæller om beskaffenheden og anvendelsen af østfløjen at "I første etage gik man fra kirken ind i den med forgyldte fliser beklædte Kirkestue; videre fulgte pigernes sovestue, Kai Lykkes sovekammer" med brunt flisegulv...".

En af pigerne var Sofie Abelsdatter - der grundet sit forhold til Lykke havde fået en højere status på Rantzausholm end sine ligefæller. Det beskrives at hun var klædt som en adelsfrue og ikke som tjenestepige. Foragt for hendes fortrin afstedkom sladder og ondsindede rygter.

I et brev dateret i foråret 1656 til Lykke, der på daværende tidspunkt opholdt sig i København skriver Sofie Abelsdatter at hun ikke vil være i hans hus længere "da Folk hende til værste eftertalte". Kaj Lykke svarer hende i et brev dateret 12. april 1656. Dette brev er hele sagens omdrejningspunkt og under processen udlagt som anklagemyndighedens hovedbevis. I dette "hovedbrev", som det er kaldt i processen, forsøgte Lykke at "trøste" Sofie Abelsdatter og formå hende til at forblive på Rantzausholm. Lykke skrev at hun ikke skulle begræde, at der taltes ilde om hende – al den stund hun blot skulle vide hvilke slibrige rygter der løb i København om selveste dronningen, Sophie Amalie, og hendes lakajer.

Et øjeblikkets letsindighed fra Lykkes hånd - hvad han her udtrykker på skrift om landets dronning kom ham dyrt at stå. Kaj Lykke skrev: "I schulle hørre huad de taller om vores Dronning, att Hendes Lackeier legger i mett heinder, huilckett och vell er sanden".

Foto 4a

Foto 4b

Lykkes "trøstende ord" har øjensynligt ikke klaret situationen. I sommeren samme år rejste Sofie Abelsdatter alligevel fra Rantzausholm. Kort tid efter bliver hun viet til Lykkes forvalter, ridefoged Peter Børtning. Søkilde nævner at "det skete med Kaj Lykkes Villie, maaske endog med hans Tilskyndelse, i det hun blev gift med Ridefoged Peter Børtning, der endnu samme Sommer fik rejst en ny Hovedbygning ved sin Gaard i Haagerup, til dels paa Kaj Lykkes Bekostning, thi de stod begge i [anset forhold] hos deres Herre". Dette underbygger antagelsen at Børtning og Sofie Abelsdatter endnu ved dette stod i godt forhold til Kaj Lykke.

Kort tid derefter udbrød den første svenskerkrig, hvilket bevirkede at Kaj Lykkes tilstedeværelse på landet blev sparsomt. Han opholdt sig mest i gården inde i Købmagergade i København, hvorfor den daglige administration af Rantzausholm var lagt i hænderne på Peter Børtning, der passede sin herres interesser, men i høj grad også sine egne. Man ved at han i tiden under krigen reducerede Lykkes formue i ganske betydelig grad - antageligt til det halve, og det til sin egen fordel - idet som Lykke blev fattigere blev Børtning rigere. Han havde efterhånden også opnået så meget myndighed på Rantzausholm, at det end og var mere end vanskeligt for Lykke at genvinde den fulde ledelse da han vendte tilbage. Venskabet der ellers havde bestået mellem Lykke og Børtning begyndte at vakle - og efterhånden satte Lykke sig op imod alt hvad der kom af forslag fra Børtnings side, angiveligt fordi han ikke billigede Børtnings egenrådige ledelsesform, men snarere i et spinkelt forsøg på at genindtage territoriet. Det var svært. Kaj Lykke ophøjede en hovbonde - Hans Lauridsen til delefoged med birkeret på Rantzausholm, hvis hverv var at retsforfølge ansatte som herremanden, dvs. Kaj Lykke ville have tiltalt. Med tiden gav Lykke ham også andre, ikke uvæsentlige embedsposter.

Der opstod hurtigt en uoverensstemmelse mellem Peter Børtning og Hans Lauridsen. Lykke påskønnede Lauridsens indsats og overdrog ham fire ungheste, hvilket naturligt afstedkom en misundelse hos Børtning, der fra da af søgte at modarbejde Lauridsen på alle tænkelige måder.

Peter Børtning rejste en sag på ikke mindre end 19 anklagepunkter, hvor han bl.a. anklagede Lauridsen for at have tilranet sig fordel hos Lykke, dels med penge, dels med heste, fæl, græsning, foder etc., og alvorligst at have begået tyveri og bedrageri imod Lykke og svigtet hans tillid.

Foto 3

Børtning fremlagde endda vidneerklæringer der entstemmigt bekræftede hans påstand. Søkilde påpeger at disse vidner antagelig var lokket eller endog truet til at bekræfte Børtnings anklage, da ingen på egnen offentligt turde sætte sig op imod den mægtige ridefoged. Sagen rejstes for birketetinget, og birkefogeden Jens Pedersen, var tillige Peter Børtnings svoger. Sagen var alvorlig for Hans Lauridsen, da anklagen, såfremt der kunne føres bevis for den ville domfælde Lauridsen til døden. Lauridsen og Børtning rejste til København for hver især at forelægge deres herremand Kaj Lykke sagen. Derefter indgav Hans Lauridsen en skriftlig erklæring om Peter Børtnings anklage, men Børtning fastholdt sin anklage. Kaj Lykke pålagde ham ikke at foretage sig noget imod Lauridsen førend han var tilbage på Rantzausholm. Forinden havde Børtning fået sin svoger til at dømme Lauridsen på Ære og Liv. Dommen blev ikke ført til tingbogen. Ugen efter blev der afsagt endnu to domme mod Hans Lauridsen, hvori han 1) blev dømt i sin herres nåde og unåde, og 2) dømt fra sin boslod.

Dette kom Lykke for øre i København, og han svarede prompte i et brev at ingen måtte tilføje Hans Lauridsen overlast, og at enhver der måtte have noget at udstå med ham, skulle rejse sagen ved retten. Forbuddet fra Kaj Lykke var dog imidlertid ikke tilstrækkeligt til at stoppe Peter Børtning, som førte sagen mod Hans Lauridsen for landstinget på Fyn. Sagen havde nu udviklet sig til mere end hvad kunne løses i mindelighed, og værst var det at den i nogen grad havde pådraget sig en vis offentlig interesse. Kaj Lykke valgte derfor at tage hjem til Rantzausholm og gjorde et forsøg på at rede trådene ud. Han forbød på det bestemteste sagen mod Hans Lauridsen prøvet for landstinget, og som birkeherre udnævnte han selv nogle dommere, og nu blev Hans Lauridsen frikendt for enhver anklage - og slutteligt blev Peter Børtnings svoger - birkefoged Jens Pedersen afskediget fra sit hverv. Dermed skulle sagen være lukket - men i sagens natur slog Peter Børtning sig ikke til tåls med den afgørelse. Peter Børtning kastede i stedet sin vrede mod Lykke, og startede en strid om forvaltningen af Rantzausholm under krigen og forvaltningen i Lykkes fravær i det hele taget. Det endte med at der skulle mægles mellem dem. Hver udepedede to mænd på vegne af sig. Om disse kommissærer kom frem til noget resultat er uvist. Det førte dog imidlertid ikke til noget og den 1. maj 1661 afskedigede Kaj Lykke Peter Børtning fra Rantzausholm. En adelsmand værdigt er det at Kaj Lykke handlede således og tog sin delefoged i forsvar mod Børtning, men spørgsmålet er hvorfor Lykke ikke greb ind i sagen langt tidligere, men ventede til tvisten var havnet hos birkefogeden. Det har tidligere været fremme at Lykke skulle have en vis ængstelse for Børtning, fordi han var usikker på hans midler - og om han havde noget compromitterende på Lykke der kunne bringe ham i forlegenhed. Børtnings hustru var som nævnt Sofie Abelsdatter. Dette er umuligt at give noget entydigt svar på, men så meget kan fastslås, at nærrede Kaj Lykke en sådan frygt, var det velbegrundet. Brevet fra 12. april 1656 spøjte stadig i sit sikre gem. Spørgsmålet var så hvad der kunne få Børtning til at finde det frem: Hjælp til at skaffe delefoged Hans Lauridsen af vejen? Eller Kaj Lykke? Noget eller nogen havde i hvert fald kunnet få det frem i lyset - pludselig i sommeren 1661 klappede fælden.

Den 1. juli 1661 udgik kongelige befaling til alle lensmænd, kommandanter, borgmestre og råd i købstæderne og ridefogederne på landet om at assistere generaladjutant Mikkil Skov og rigets generalfiskal Søren Kornerup i et magtpåliggende ærinde på Fyn. En generalfiskal var statens øverste anklager i Danmark i perioden 1655-1863, hvis embedsopgave var at undersøge og rejse sag mod kongelige embedsmænd i tilfælde af embedsmisbrug samt rejse tiltale i sager om majestæts- og statsforbrydelser. Det er meget begrænset hvad der er at støtte sig til vedrørende denne inspektion, men meget tyder på at Kornerup alene sigtede mod at komme i besiddelse

af Kaj Lykkes brev til Sofie Abelsdatter. Hvordan dette brevs eksistens er kommet til Kornerups kendskab kan man kun gisne om, men den mest underbyggede forklaring er at det er Børtning, der har orienteret en central person i magtapparatet om dets eksistens. Ifølge Christian Bruun er der ingen tvivl om at generalfiskalens besøg på Fyn er sat i stand på baggrund af angivelser kommende fra Peter Børtning. At det overhovedet har været nødvendigt at sende de to mænd til Fyn, kan kun skyldes at man i København har fået det indtryk at det har været udtalelser af faretruende karakter som Børtning har ytret. Historikeren Christian Henrik Brasch havde den formodning at kongens rentemester Christoffer Gabel havde en finger med i spillet i at brevet kom til veje. "Det er ingenlunde usandsynligt, at det er Gabel der har opsnuset Brevet og bragt det frem, saavel for at ærgre Dronningen, og maaske ogsaa selv hævne sig for Spot af Kay Lykke, som for at bruge det til et Middel, hvorved Kongemagten kunne sætte sig i Skræk hos den danske Adel".

Brasch er inde på noget helt centralt i denne udtalelse. Kongemagten kunne godt have en pointe i at pacificere adelen, i hvert fald for en stund. Og dette kan give grobund for den antagelse at hele Kaj Lykke-processen alene skulle til for politisk at vise at man slog hårdt ned på potentielle urostiftere. På dette tidspunkt havde man endnu ikke funderet det lovmæssige grundlag, og derfor hang hele systemet i en tynd tråd. Kongemagten havde ganske enkelt ikke råd til modstand - og til at skræmme adelen var dette et aldeles glimrende middel. Til dette siger Christian Bruun at "der er ikke noget som helst vidnesbyrd kendt fra Kay Lykkes og Gabels Tid, hvorpå en Formodning om disse to mænds forhold til hinanden kan grunde sig. Hvad Brasch (og andre før ham) har sagt om Gabels delagtighed i at brevet blev draget frem og om hans motiver hertil er ren Fantasi". Ikke desto mindre har senere historikere givet kongemagten skylden for at bruge Kaj Lykke-processen, og dermed indirekte brevet som et middel til at påvise absolutismens magt til at slå hårdt ned på den der satte sig imod. Således har blandt andre landsarkivar dr.phil. Gunnar Olsen bemærket at "alligevel fik regeringen, eller for at præcisere det nøjere, dronning Sofie Amalie vist, at enevælden havde såvel vilje som evne til at slå hårdt ned på dem, der pådrog sig dens uvilje. Første gang viste det sig i sagen mod adelsmanden Kaj Lykke". Dermed kommer vinklen til Christoffer Gabel - idet såvel kongen som dronningen aldrig personligt ville forsøge at tage del i anliggender som dette, men derimod meget gerne bad sin nærmeste embedsmand repræsentere sig, det var faktisk embedsmanden pligt og opgave. På dette tidspunkt i forløbet peger alt på at dronningen ikke har været bekendt med anliggendet - Gabel var "kongens mand" og man ved at dronningen nærede stor aversion mod Gabel, så derfor forekommer det aldeles utænkeligt om dronningen havde ønsket Gabel impliceret i noget som hun stod bag. Denne "centrale person" som Børtning angiveligt skulle have underrettet om brevet er med overvejende stor sandsynlighed Kornerup. Det kniber dog med at finde bevis for at Kornerup selv har spurgt til det - men snarere at Børtning har fremlagt sagen for ham, og slutteligt lovet ham det mod en tjeneste da det med ovenstående karakteristik af Børtning er utænkeligt at han har gjort noget gratis eller i en god sags tjeneste. "Der var noget, Søren Kornerup havde tilfældes med Peter Børtning: Han var over al måde ivrig, hensynsløs, også i Rettens forfølgelse, det var ikke godt at falde i hans Hænder", som Christian Bruun skriver.

I den ordre som kongen har udstyret Kornerup med, henvises direkte til et brev. Det er derfor givet at Kornerup har vidst hvad han gik efter. At Kornerup var på Fyn med det formål at sikre sig brevet kan udledes af et aktstykke fra sagen, hvorfra det kan konkluderes at hen imod slutningen af juli måned havde Kornerup fundet et resultat. Af aktstykket synes det at forekomme klart at Kornerup har haft en bemyndigelse med fra kongen, om at give efter for Børtnings forlangender (prætentioner) for at få brevet i sin besiddelse.

Foto 5

Få dage efter befandt det famøse brev sig i København. Det blev dog ikke forevist Frederik III, men havnede i absolutismens tre høges besiddelse - overstatholder Christian Rantzau, rentemester Christoffer Gabel og generalfiskal Søren Kornerup. Rantzau og Gabel havde kun brevet i kopi (afskrift). Originalen beroede hos Kornerup. Det var Rantzau og Gabels embedspligt at få forelagt Kaj Lykke anliggendet, og det kunne forekomme besynderligt, idet det vel har været Kornerups hensigt at føre sag på grundlaget - men nu i første omgang lignede det en gemen afpresning.

Det er utænkeligt at Kornerup ville lade sig nøje med en forligsmæssig ordning i spørgsmålet, med det kendskab man har til hans metoder og generelle opfattelse.

Kommissionen

Forhandlingerne blev ført af Rantzau og Gabel, der af Frederik III til formålet var blevet udnævnt til kommissærer. Forhandlingerne mellem kommissærene og Kaj Lykke fandt sted i Rantzaus hus, officielt med det formål at få de fornærmelige ord rettet mod dronningen i brevet tilbagekaldt.

Man opskræmte Kaj Lykke og forelagde ham en potentiel majestætsfornærmelsesanklage. På den baggrund blev resultatet at Kaj Lykke afgav en skriftlig erklæring til kommissærene, hvori han bekender sig at have begået *crimen læsæ majestatis* ved at have fremført ærekrænkende udtalelser om dronningen i et brev til Sofie Abelsdatter, og - ret så væsentligt for efterspillet - at disse var fremført i fuldskab, og erklærer sig hermed at

have forbrudt ære, liv og gods.

Kaj Lykke indgik et forlig med kommissærerne om at erlægge hele sin formue til kongen mod at der ikke blev rejst sag ved retten, hvis udfald utvivlsomt ville være en dødsdom.

Set fra kommissærernes side var denne afgørelse absolut den bedste at foretrække. Navnlig Gabel, som rigets rentemester har kunnet se størst fordel i at Kaj Lykke afhændede hele sin enorme formue til kongens kasse - så på den måde kan man mene at Lykke dømte sig selv. Just om forløbet for udfærdigelsen af dette brev, forklarer Christian Bruun, at det forekommer som værende sandsynligt at det er forfattet i forbindelse med de ovenfor nævnte forhandlinger med Rantzau og Gabel. Brevet er undertiden i kilderne nævnt som "Kaj Lykkes underskrevne tilståelse". Netop denne formulering henleder tankerne på et dokument som Lykke har fået forelagt med besked om at underskrive.

Dette er ikke i overensstemmelse med de faktiske omstændigheder. Oplysninger om brevets udformning og navnlig at det var forseglet som et personligt brev, giver en fornemmelse af at Lykke ikke har udfærdiget det i kommissærernes nærværelse (endsige efter ordre), men har haft tid til at overveje ordene. Det er tænkeligt at det er blevet til på baggrund af en mundtlig forhandling. Der findes imidlertid ingen oplysninger der bekræfter, at Lykke selv har foreslået kommissærerne en afleveringsforretning af hele sit bo for at slippe for videre tiltale, men det er det mest tænkelige at dette udspil er kommet fra ham selv.

Kaj Lykke udstedte den 30. juli 1661 en tilståelse for at kongen havde fået udbetalt 32.000 rigsdaler, og på ny en obligation udstedtes fra Lykkes hånd den 1. august lydende på 100.000 Rigsdaler der skulle udbetales til fastsatte terminer. Derudover gav han kongen pant i Gisselfeld og Rantzausholm. De 32.000 Rigsdaler var nok en anseelig sum penge at udrede, men det ansås som værende muligt for en herremand som Kaj Lykke at overkomme. Derimod var 100.000 rigsdaler mere end umuligt for ham at udrede, selv fordelt over flere rater. De økonomiske svære tider gjorde ikke situationen lettere, og Lykkes hustru Fru Øllegaard Gyldenstjerne forklarede senere under processen, at kreditorerne var begyndt at trænge ind på ham, og hans gæld beløb sig til over 200.000 rigsdaler.

Det første afdrag som Kaj Lykke skulle betale, 10.000 rigsdaler forfaldt 14. august, hvilket han havde givet løfte på adelig ære, tro og love. Fristen sprang - de 10.000 rigsdaler blev ikke indbetalt, og Kaj Lykke selv var pludselig forsvundet, vistnok til sit gods i Skåne.

Den indgåede overenskomst mellem Kaj Lykke og kongen var brudt - og brevet fra 1656 til Sofie Abelsdatter blev atter sat i spil. Det var endnu i Søren Kornerups besiddelse, og han blev beskikket som anklager og sagen indbragt for højesteret, med rejst tiltale for *crimen læsæ majestatis*.

Sidste meddelelse fra Kaj Lykke kom 21. august, hvor han udstedte en ordre til fogeden på Gisselfeld, der vedrørte afholdelsen af en ubetydelig udgift. Ifølge O.F.C. Rasmussen tyder det hen i retning af at Lykke ikke anså sin situation for så alvorlig, idet han ikke troede at han skulle miste Gisselfeld som han så sent som 4. juni havde opholdt sig på. På et tidspunkt mellem den 22. og 24. august må han være blevet klar over at hans formodninger ikke holdt stik, i det man ved, at han den 24. august var ude af landet, og rejst til Skåne, og videre derfra til Blekinge forklædt som tjenestekarl. Flere historikere har en anden opfattelse af denne del af sagen. De mener at brevet til Sofie Abelsdatter kun blev fremdraget igen, fordi Søren Kornerup ikke synes at sagen havde fået den rigtige afslutning. Frederik III selv har sikkert været meget tilfreds med overenskomsten, hvis blot den var blevet overholdt - og der var sandsynligvis aldrig sket videre i sagen såfremt Lykke havde overholdt den, eller var der? Fordi Kornerup selv har ikke følt sin arbejdsindsats i brevets tilvejebringelse for gengældt. I og med at Højesteret blev sat i funktion så hurtigt, kunne det tydes derhen har Kornerup har fået foretræde for dronningen og delagtiggjort hende i brevets indhold og sagens udfald i det hele taget. Hvorvidt Rantzau og Gabel kunne forudse sagens udvikling, vides ikke med sikkerhed - men meget tyder på at de begge ikke nærede en tilsvarende foragt for Kaj Lykkes person" Søkilde påpeger at "Rantzau og Gabels forbønner var frugtesløse, de bidrog kun til at drage Sagen længere ud" og til at Kaj Lykke så sagen i sit værste lys, så han ved den mindste bevægelse fra hoffets side kunde rede sig til Flugt. Holder dette udsagn stik, er der ikke sammenhæng mellem den påstand, at det er Gabel der sørgede for at brevet kom rette i hænde, samtidig med at han skulle have givet Kaj Lykke et praj så han kunne flygte i tide.

Processen

Den 2. september 1661, kl. 09.30 påbegyndtes sagen ved højesteret i herredagens sal på Københavns slot. Kornerup gik på Frederik III's vegne i retten og påstod Kaj Lykke dømt for majestætsfornærmelse.

Kort efter at retten var sat, og sagen var forkyndt blev Kaj Lykkes fuldmægtige æsket tre gange, og der blev forhørt i salen om nogen skulle svare på Lykkes vegne. Ingen meldte sig.

Søren Kornerup var nyligt udnævnt til rigets generalfiskal, grundet en udpræget skarpsindighed og juridiske kundskaber udover det sædvanlige. Efter Kornerup havde bekendt anklagemyndighedens anklageskrift, oplæste justitssekretæren Kaj Lykkes hustru fru Øllegaard Gyldenstierne skriftlige indlæg. Øllegaard Gyldenstjerne

forsikrede at hun intet kendskab havde til sin mands forseelse, og at dette først var kommet hende til kundskab, og bad så mindeligt om kongens nåde for sit eget og sine umyndige børns vedkommende. Efter oplæsningen af brevet rettede højesterets præsident, Christian Rantzau henvendelse til Kornerup og spurgte om han havde indsigelser til Øllegaard Gyldenstiernes udsagn, hvortil han svarede "...at Velbyrdige fru Øllegaards i Rette lagde forsæt intet beviste imod den culpam, Kay Lykke accuseredes for, men alene deprecerede poenam og han begærede derfor endelig dom efter sagens og sit læste og i rette lagte forsæts beskaffenhed".

Kornerup gjorde gældende at Kaj Lykke ved skrivelsen til Rantzau og Gabel af 28. juli selv havde vedgået sig at være skyldig i crimen laesae majestatis. Brevet blev fremlagt. Kornerup har antageligt gået i retten ud fra den bestemte antagelse at kunne få Kaj Lykke kendt skyldig alene på skrivelsen af 28. juli, men højesteret ville ikke afsige dom alene på brevet udsagn, og forlangte crimen laesae majestatis bevist. Brevet til Sofie Abelsdatter måtte frem. Anklagemyndigheden havde tydeligvis ikke forventet at det skulle blive nødvendigt. Brevets indhold ansås som en blodig krænkelse af ikke blot dronningens men hele hoffets ære, og hensynet hertil bevirkede at et hvert rygte ikke skulle delagtiggøres i offentligt regi. Retten besluttede derfor at lukke dørene. Tilhørerne blev vist ud og den følgende del af hovedforhandlingen skete for lukkede døre. Kornerup indbragte derpå for retten et forseglede brev der var stilet til overstatholder Rantzau, i hvilket der var lagt et andet brev - brevet til Sofie Abelsdatter. Rantzau lod brevet gå til hver af dommerne. Da alle i kollegiet havde gennemlæst det, fremsatte Rantzau spørgsmål til votering om hvorvidt det af Kornerup fremlagte brev skulle oplæses. Om dette skrev professor Frederik Sneedorff: "Processen blev for højesteret ført paa den måde, at generalfiskalen under ed forsikrede i kongens navn, at man havde et Brev, som overbeviste Kaj Lykke om at være skyldig i crimen laesae majestatis, thi Brevet eller indholdet vilde man ikke vise. Sneedorff, der ansås som værende et navn der i kildemæssig værdi var tungtvejende, har øjensynligt ikke konsulteret tilgængelige kilder når det være sig netop dette område, og det til trods for at Casper Peter Rothe fremfører at "det rette hoved-brev, som var Kaj Lykkes ulykke, hvilket ikke offentlig, men hemmelig, inden lukkede døre blev læst". Voteringen afgjorde at brevet skulle læses, idet et overvejende flertal i kollegiet stemte for.

Christoffer Gabel redegjorde for, hvorledes brevet var blevet hidbragt af Kornerup og Mikkel Skov, og at Frederik III i begyndelsen ikke fik brevet at se, men at han selv og Rantzau som kommissærer forhandlede med Kaj Lykke i dette anliggende, og at tvisten efter Kaj Lykkes eget forslag, kunne afgøres økonomisk. Rantzau fremførte i den forbindelse, at han havde givet Kaj Lykke et tilbud om at blive forstrækket med det beløb, som han skulle udrede til kongen, men det havde han ikke taget imod men valgte at flygte og som sådan selv havde gjort sig skyldig i at sagen skulle afgøres i højesteret. Generalfiskalen slutter med ordene "Jeg begærer, at sagen nu udi den højeste ret efter sin egen vederstyggelig beskaffenhed og derpå begære dom og straf endeligen bliver påkendt".

Foto 6

Dommen

I højesterets dommerkollegium var Jørgen Seefeldt den mest retslærde - han havde været landsdommer i over 30 år, så det var besluttet at han var den bedst egnede til at udfærdige dommen over Kaj Lykke. Egentlig skulle Peder Reedtz som retsformand udfærdige dommen, men han befandt sig på daværende tidspunkt ikke i landet, og Christian Rantzau som konstitueret retsformand havde ikke tilstrækkelig lovkyndighed til at udfærdige en højesteretsdom, hvorfor dette hverv blev lagt i hænde på Seefeldt. Al den stund at lade betragte sagen som værende ren skueproces, forekommer det egentlig som værende højst ejendommeligt at det er en anden, end retsformanden der udfærdiger en dom. Dette indikerer at dommerkollegiet alligevel har villet sikre sig, at det også var sagkundskaben, der kom til at stå bag dommen, eller rettere: man har antaget sagens udfald som værende et væsentligt aspekt, hvorfor den om nogen skulle kunne bære juridisk og at den skriftlige dom netop ikke skulle være en skueproces. I dommen, der er dateret Højesteret den 2. september 1661, dømmes Kaj Lykke fra "ære, liv og gods". Seefeldt angiver i dommen at:

1. Keje att lide paa Ære, Liff och Godtz effter egen bekiendelse, 2. Er vndrwigt herfra, och haffuer confirmeret sin bekiendelse, och derfor formeener at hand bør Exemplariter att straffisz:

1. Ved Adelig Vaabensz Affleggelse och Sønderbrydelse etc.,
2. Hanndensz Aflhuggelsze,
3. Hansz Hoffued paa en Stage med haanden, och
4. Hansz Godsz samt alle hansz mobilier att confisqvriz".

Den 4. september indfandt kongens kommissærer sig på Gisselfeld for at foretage indførsel i de ejendomme og konfiskere de derværende pengebeholdninger samt kornvarer og det beskedne inventar der endnu fandtes på gården. Kommissæerne der indfandt sig på gården var Oluf Rosenkrantz til Egholm, Christian Daa til Ravnsstrup, Christian Caspersen, borgmester i Køge samt Herman Schrøder, borgmester i Roskilde. Vedrørende iværksættelsen og tilrettelæggelse af denne fogedforretning bemærker O.F.C. Rasmussen meget interessant at "Når man erindrer, at der fra Kjøbenhavn til Gisselfeld er en Afstand i lige Linje af omtrent 8 Mile, og tager i Betragtning, hvor lang Tid der nødvendigviis behøvedes for at få indvarslet de langt fra hinanden bosatte Commisairer, levnes ingen Tvivl om, at Commissionen ikke blot må have været udnævnt, men hele denne sag fuldstændig ordnet, førend Dommen blev afsagt".

Alt andet hvad der hidtil havde været i Kaj Lykkes besiddelse rundt om i riget blev afviklet på samme måde som Gisselfeld. Hans hustru, Øllegaard Gyldenstjerne fik ingen del af det samlede boslod, men alene 20.000 Rigsdaler, som hun selv havde tilført boet.

Henrettelsen

Den 4. september, kl. 12.45 påbegyndtes eksekveringen af dommen. Degraderingen af den nu domfældte Kaj Lykke begyndte med at fratage ham hans status ved at sønderbryde hans adelige våben. Handlingen fandt sted i det Grønne Gemak på Københavns Slot, hvor "en talrig Forsamling af Adelsmænd og Borgerlige var til stede", idet herolden tog den navnkundige Lykke-slægts våbenmærke ned og overgav det til skarpretteren, der "strax derpaa sit Embede aldeles, som ham var befalet, spyttede og ad Vaabenet, siden han havde kast det ud af Vin-duet".

Dagen efter, ved middagstid eksekveredes dødsdommen over Kaj Lykke. Det var ikke muligt at sikre sig Lykkes person "hvorfor man, som ventet, var henvist til at lade henrettelsen udføre i den dømtes billede - in effigie".

At foretage en henrettelse in effigie var en ukendt metode herhjemme på daværende tidspunkt, og så vidt vides er sagen mod Kaj Lykke den første hvor denne henrettelsesmetode fandt anvendelse. Metoden blev anvendt i Frankrig i såvel det 16. som 17. århundrede og strømninger derfra er antagelig kilden til at man valgte denne form i sagen mod Lykke.

Henrettelsesformen blev i øvrigt siden optaget i lovkommissionens forslag i Jus Fiscale, tillige i Rasmus Windings udkast til Danske Lov, og i Christian V's Danske Lov i 1683. I lovkommissionens udkast til jus fiscale, artikel 5, hedder det "[I]mod] Kongens, Dronningens og begge deres Børns Liv straffes med Kroppens Partering, største Despekt og Hovedet paa en Stage, om Personen er tilstede, ellers in effigie og Billede, men sker det skriftlig eller mundtlig, som nøjagtigt bevises og vedgaas, da straffes efter Sagens Beskaffenhed og den Beskyldtes Intention, nu paa Liv, nu paa Ære og nu paa Gods tilsammen".

En voksdukke i Lykkes billede, i legemsstor størrelse var ladet udføre. Dukken var anbragt i fængslet på Københavns Slot på tredje etage i Blåtårn, således som det havde været tilfældet såfremt det var Lykkes egen person. Skarpretteren hentede dukken og anbragte den på en "sluffe" der var trukket af en hvid hest. På retterstedet midt på slotspladsen var udstrøget et læs sand, omkranset af 400 musketerer og pikenerer og 200 ryttere. Da skarpretteren ankom med dukken, blev dens ansigt vendt mod slottet hvor Frederik III og dronning Sophie Amalie, de kongelige børn, kongens råd og ministrene iagttog processens gang. Derpå blev dukken anbragt på sandet og skarpretteren blottede dukkens hals, og bandt et klæde for dens Øjne – pakkede allongeparykkens brune lokker op under klædet, således at halsen var fri. Dukkens højre arm blev hævet således at hånden kunne hvile på en alen høj blok der var anbragt på retterstedet. Skarpretteren hævdede sluttersværdet og huggede hånden af dukken med et hug, hvorefter han smed den afhuggede hånd demonstrativt ned på jorden. Med to hug skilte skarpretteren derpå hovedet fra kroppen.

En barsk hændelse der til trods for en rituel henrettelse var et glimrende middel som skræmmekampagne og som et signal udadtil om at påkaldelse af absolutismens vrede straffedes hårdt - og kun symboliseret ved en dukke i mangel på bedre. Det virkede. Man kunne have forventet at hændelsen ville have givet anledning til en munter tanke - men det kom på ingen måde til at holde stik – snarere tværtimod. Den nye svenske gesandt Gustav Duvall skrev i 1661 at "Denne usædvanlige eksekution skal ej alene have samlet en mængde mennesker,

men også forårsaget stor forfærdelse i gemytterne.

De sidste leveår

Da Kaj Lykke i august 1661 forlod København flygtede han, som tidligere nævnt til Skåne - hvor han angiveligt, endnu i 1663 opholdt sig. Ifølge efterretninger fra Gustav Duvall skulle han have opholdt sig forklædt som en fattig tjenestekarl, hos en præst et sted nær Christianstad. Hvor længe han i givet fald opholdte sig der, vides ikke.

Nærmere undersøgelser har rejst tvivl om hvornår Kaj Lykke vendte tilbage til Danmark. Den gængse opfattelse, som deles af mange er at han først fik tilladelse til at rejse tilbage til Danmark efter Sophie Amalies død i 1685, hvilket vil sige at han dermed havde levet i landflygtighed i over 20 år, men meget tyder ifølge Tommi Larsen imidlertid på, at Kaj Lykke efter at være blevet arresteret i Skåne i 1676, muligvis fik en uofficiel tilladelse til at vende tilbage til sit fædreland.

I en skrivelse, der befinder sig i Rigsarkivet, forfattet på tysk og dateret 14. november 1676 spørger oberst Jacob Vilhelm Stuart kongen - Christian V, hvad han skal stille op med Kaj Lykkes person. Oberst Stuart var i krigens sidste fase kommandant på Landskrona - med kongen lige i nærheden. Hvilket svar Stuart modtog, er uvist, men umiddelbart derefter kan Kaj Lykkes navn ikke spores længere i svenske kilder og der findes ingen efterretninger hverken i svenske eller i danske kilder der peger i retning af at Lykke skulle have opholdt sig i Sverige efter 1676, men for sidste halvdel af 1670'erne optræder hans navn i kontrakterne på fæstegårdene under Bidstrup, hvorfor man kan antage at han har modtaget en uofficiel tilladelse om at vende hjem fra sin landflygtighed.

Det er dog stadig uklart om Kaj Lykke ankom frivilligt til fæstningen eller han var blevet arresteret og ført ind på fæstningen. Brevet, der var stilet til generalauditøren, omhandlede ikke kun Kaj Lykke, men også noget om en krigshandling samt et anliggende om en fangeudveksling.

Hærchefen Friedrich von Arenstorff (1626-1689), som var gift med Kaj Lykkes søster, Christence Lykke (1636-1667), opholdt sig i fæstningen på tidspunktet for Kaj Lykkes ophold der.

Da Lykke hjemvendte til Danmark, flyttede han ind på Bidstrup ved Langå, der var hans hustru Øllegaard Gyldenstiernes fædrene gård. Her levede de sammen indtil hun døde i 1697. Indtil fundet af historikeren Otto Sperlings (1643-1715) papirer var det den gængse opfattelse at fru Øllegaard Gyldenstjerne afgik ved døden i året 1694 og at Kaj Lykke samme år flyttede til Bramming. Otto Sperling opholdt sig i 1697 på Bidstrup, og han beskriver meget nøje tidspunktet for Øllegaard Gyldenstiernes død. Hun døde den 18. oktober 1697 mellem klokken 8 og 9 om aftenen under et måltid, hvor hun blev ramt af stikflod ('kvælning på grund af, at slim eller maveindhold har fundet vej ned i lungerne'). Kort tid efter flyttede Kaj Lykke ind på Bramminggård (senere Bramming Hovedgård) ved Ribe, hvor hans steddatter Sophie Amalie Friis, der var gift med Johan Rantzau, boede.

Foto 7

Han endte sine dage som en vraget mand der intet ejede. Et øjebliklets letsindighed nedprintet på skrift kostede ham alt. Kaj Lykke nåede kun at bo i Bramming i knapt to år – han døde 8. juli 1699.

Om hans sidste leveår er intet registreret i kilderne, andet end at han tilbragte resten af livet på Bramminggaard, hvor hans nærmeste omgangskreds bestod af ridefoged Kristen Sørensen Rygård og Endruplups ejer Niels Nielsen. Kaj Lykke var nu 70 år gammel, tandløs og giftplaget – engang en af rigets mægtigste mænd - og nu gemt af vejen og glemt.

Vidst er det at han ikke døde en naturlig død, til trods for at han for sin tid havde opnået en meget høj alder. På vej hjem til Bramminggård fra et besøg på Endrupholm nord for Bramming skred hans karet pludselig ud og væltede. Lykke brækkede nakken og blev dræbt.

Således ville skæbnen alligevel at han kom af dage med hovedet skilt fra kroppen.

Begravelsen fandt sted i dybeste stilhed. Hans jordiske rester blev begravet i en simpel fyrretræskiste, som blev hensat i krypten under tårnet i Sankt Knuds Kirke i Bramming.

Efterskrift

I 1858 fik to medicinstuderende lov til at se graven. Fyrretræskisten var grundet forrådnelse blevet udskiftet, men med en barnekiste, da kraniet lå løst og derfor kunne ligge ved siden af det skeletterede legeme. De to studerende tog kraniet med til København for nærmere undersøgelser, hvor det kom til at befinde sig i en længere

årrække. Kraniet blev ned jævne mellemrum gjort til genstand for mange forskningsmæssige betragtninger, inden det i oktober 1941 omsider kom tilbage til Bramming.

Foto 8

Museumsinspektør ved Nationalmuseet V. Hermansen, antropologen dr. Knud Fischer Møller, og statsgeolog dr.phil. V.J.H. Nordmann tog kraniet med til Bramming. Årsagen til besøget fra København var, at man blandt andet ønskede at få fastslået, om det kranie der nu i godt hundrede år havde befundet sig i København, virkelig også tilhørte de resterende jordiske rester, der befandt sig i graven i Bramming, og som angiveligt var Kaj Lykkes. Knud Fischer Møller kunne ved undersøgelsen i Bramming, ved at sammenligne kraniet med halshvirvlerne, der befandt sig i graven konstatere at kraniet tilhørte den person, der lå i graven. Han målte også de større knogler, for derigennem at få personens legemshøjde fastslået ved en skønsmæssig vurdering. Fischer Møller konstaterede at personen havde et brud på lægbenet og et par fortænder var slået ind, lige som der med al tydelighed fremgik at han må have været giftplaget.

Da undersøgelsen af tilendebragt, blev knoglerne indsvøbt i et klæde og lagt i kisten og stillet tilbage i krypten. Hensigten var at kraniet skulle tilbage i graven, men man var bekymret for at nedbrydningen gik for hurtigt, hvorfor man i første omgang valgte at anbringe det i præstens pengeskab.

Ifølge Hermansen var Nationalmuseet i besiddelse af et brev dateret i 1869, hvori den unge medicinstuderende Gabriel Friis, der senere blev læge i Tønder, beretter at han med tilladelse fra ejeren af Bramminggård og Bramming kirke havde undersøgt kisten med Kaj Lykkes jordiske Rester, og tog kraniet med sig. Kraniet blev derefter bragt til København i zoologiprofessor Japetus Steenstrups varetægt.

Kraniet, der i tilfælde af at man ikke var bedre orienteret, ville utvivlsomt henlede omærksomheden på neandertalernes primitive kranieform. Lykkes kranium viser, at han har haft en lav skrånende pandeskål, der ellers kun er set hos de tidligst kendte, primitive menneskeracers pandeskaller. Lykkes angiveligt adoniske (antikke, gamle) træk synes derfor at have været yderst begrænsede, i hvert fald antropologisk set. Hans erotiske kvalifikationer har ikke matchet hans skønhed, idet man med vished kan påpege at hans dyriske kådhed gik for vidt - "Ja, jeg kan jo ikke sige andet, end at han har været stærkt degenereret og nærmest halvidiot, og det må sandsynligvis være det, der har gjort ham uimodståelig blandt damerne", som dr.phil. V. Nordmann bemærkede, og fremhævede at Lykke havde været middelhøj efter datiden og et meget lille hoved. Hjernens vægt har kun været 1250 gram. Sammenlignet vejer en mands hjerne normalt 1500 gram og en kvindes 1350 gram.

I 1984 kom kraniet til byhistorisk arkiv, og da Bramming Egnsmuseum åbnede i 1994 indgik det i museets samling, hvor det i dag er udstillet.

Hovedgrenen i den mægtige og navnkundige Lykke slægt, der i århundreder havde bestredet rigets højeste poster og ejet og drevet nogle af landets største jordbesiddelser, uddøde i mandig linje med Kaj Lykke, der ikke efterlod sig descendenter.

Andreas Ørskov-Lindhardt

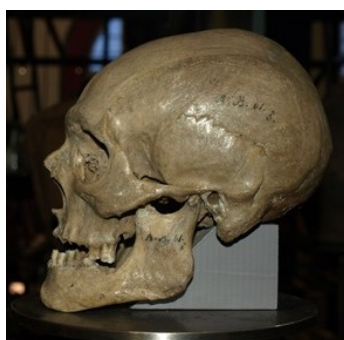

Foto 9

Foto nr. 1.

Kammerjunker *Kaj Lykke* (ca. 1624-1699) til det sydsjællandske Gisselfeld og fynske Rantzausholm m.m. Oberst til hest, befalingsmand på Aalborghus - søn af Frantz *den rige* Lykke og Lisbeth Brock. Ægtheden af flere af de portrætter der eksisterer af Kaj Lykke, er siden blevet betvivlet. Dette portræt af Lykke er eftersigende det eneste, kendte hvor modellen med overvejende sandsynlighed er Kaj Lykke selv. Portrættet er udført af den nederlandske maler Abraham Wuchters (1608-1682), der virkede i Danmark fra 1638, hvor han blev ansat som tegnelærer ved Sorø Akademi. Maleriet er angiveligt udført efter portrættet der tidligere befandt sig på Skaføgaard - ligheden dem imellem er i hvert fald slående. Skaføgaard-portrættet blev for år tilbage solgt på auktion, og man ved ikke i dag hvor det befinder sig, og da ægtheden af de øvrige portrætter af Lykke er betvivlet, anses dette portræt, der befinder sig på Bidstrup gods ved Langå som det eneste og mest sandsynlige portræt af Kaj Lykke. Overskægget er antagelig en senere tilføjelse. Efter benådningen boede Kaj Lykke i en årrække på Bidstrup, som var hans hustru Øllegaard Gyldenstjerne fødehjem. Maleriet må dog formodes at være købt til stedet i midten af 1700-tallet og kan altså have befundet sig andetsteds de første 100 år, hvorfor der forekommer en vis risiko for, at der kan være sket forveksling af navn og oprindelse. (Foto: Kirsten Nijkamp).

Foto nr. 2

Det sydsjællandske Gisselfeld - set fra øst. Den lave bygning parallelt med østfløjen er den såkaldte *Knuths fløj* - opført af Adam Levin Knuth i perioden 1690-1692, altså knapt 30 år efter Kaj Lykkes fald. Knuth ejede Gisselfeld fra 1689 til sin død i 1699 (Proveniens Gisselfeld Kloster. Foto: Jimmy G. Roed)

Foto nr. 3

Kobberstik udført af Jonas Haas, angiveligt forestillende Kaj Lykke. Stikket er gjort efter et maleri der har vist sig ikke at forestille Lykke, men derimod den unge, og smukke 16-årige adelsmand Tyge Kruse til Stenalt portrætteret omkring 1640. Stikket af Lykke er stort set identisk med maleriet af Tyge Kruse. Man kan dog undre sig over hvorfor Jonas Haas har fjernet hunden, der ellers optræder på maleriet af Kruse, på stikket af Kaj Lykke? Forklaringen er om muligt den at en hund billedsprogsmæssigt var et symbol på trofasthed, og med Kaj Lykkes skæbne og livsførelse taget i betragtning ville det nok set med datidens øjne været anset som værende mere end overdrevet. (Foto: Thomas Trane, Det Kongelige Bibliotek).

Foto nr. 4a og 4b

Det famøse brev fra Kaj Lykke til tjenestetyende Sofie Abelsdatter, dateret den 12. april 1656. Dette brev er hele sagens omdrejningspunkt og under processen udlagt som anklagemyndighedens hovedbevis. I dette "hovedbrev", som det er kaldt i processen, forsøgte Lykke at "trøste" Sofie Abelsdatter og formå hende til at blive hos sig på Rantzausholm. Lykke skrev at hun ikke skulle begræde at der taltes ilde om hende - hun skulle blot vide hvilke slibrige rygter der løb i København om selveste dronningen - Sophie Amalie og hendes lakajer. Et øjebliklets letsindighed fra Lykkes hånd - hvad han her udtrykker på skrift om landets dronning kom ham dyrt at stå. *Rigsarkivet. Indre Forhold, C4-1. Processer, Kaj Lykke 1656-1661.* (foto: Mette Andersson, Statens Arkiver)

Foto nr. 5

På dette portræt kan man ane den karakteristiske skrånede pande som Kaj Lykke eftersigende skulle have haft, til trods for allongeparykken gør sit til at skjule den. Dette portræt regnes for at være det *originale* Wuchters-portræt af Kaj Lykke. Ifølge Frederiksborgmuseets registrant tilhørte maleriet Iakob Estrup på Skaføgaard på Djursland, men blev for år tilbage solgt på auktion. Hvor maleriet befinder sig nu, er uvist.

Foto nr. 6

Kaj Lykke malet af Harald Erhard Hansen i 1945, efter original på Frederiksborg Slot. Maleriet forestiller angiveligt ikke Kay Lykke, men derimod den sjællandske adelsmand Manderup Brahe. Maleriet befinder sig på Bramming Hovedgaard, hvor Kaj Lykke residerede de sidste leveår. (foto: Leif Kruse, Bramming Hovedgaard)

Foto nr. 7

I dag er Kaj Lykkes kiste i ligeså dårlig fatning, som da man benyttede lejligheden til at skifte den ud i 1941. Fotoet er fra januar 1991. (Foto: Tommi Larsen)

Foto nr. 8

Kaj Lykkes jordiske rester, fotograferede i forbindelse med besøget af museumsinspektør ved Nationalmuseet *V. Hermansen*, antropologen dr. *Knud Fischer Møller*, og statsgeolog dr.phil. *V.J.H. Nordmann* i 1941. Herren på fotografiet er ikke identificeret. (Foto i privat eje)

Foto nr. 9

Kaj Lykkes kranium, der i tilfælde af at man ikke var bedre orienteret utvivlsomt ville henlede opmærksomheden på neandertalernes primitive kranieform. Kraniet viser at han har haft en lav, skrånende pandeskal der ellers kun er set hos de tidligst kendte, primitive menneskeracers pandeskaller. Efter Lykkes død i 1699 blev hans jordiske rester blev stedt til hvile i Bramming - Sankt Knuds Kirke. Kraniet blev i 1850erne fjernet fra graven, og befandt sig derefter i knapt hundrede år i København, og var genstand for mange forskningsmæssige betragtninger, inden det omsider kom tilbage til Bramming. I dag er det udstillet på Bramming Egnsmuseum. (Foto: Mogens Hansen, Bramming Egnsmuseum)

A. Ø.-L. gør opmærksom på, at artiklen i sin originale udgave findes i:

Storhed og fald - den Kaj Lykke'ske proces. Årbog for Historisk Samfund for Sorø Amt (Historisk Forening for Midt- og Sydvestsjælland) 2012, p. 82-131.

Redaktionsudvalget.